

15. Семененко О. Харків, Харків... / вступ. слово Маріяна Коця. Харків — Нью-Йорк : Березіль — Маріян Коць, 1992. 160 с.
16. Скоробагатов А.В. Харків у часи німецької окупації (1941—1943). Харків : Прапор, 2006. 368 с.
17. Соловей О. У Просвіті і навколо // Доповіді і повідомлення. Українська Вільна Академія наук у США. Ч. 2. Дражевська Л., Соловей О. Харків у роки німецької окупації 1941-1943. Спогади. Нью-Йорк, 1985. С.17 -32.
18. Соловьев Е. О датировке дома по ул. Дарвина, 4 // <https://www.facebook.com/groups/1186357338835197> . Публікація 28.12.23
19. Шевельов Ю.В. Я - мене - мені... (і довкруги) : Спогади. 1. В Україні / Ю. Proceedings_25_04. Шевельов (Юрій Шерех); передм. С. Вакуленко; прим. С. Вакуленко, К. Каруник, Ю. Полякова, В. Ромновський; упоряд. С. Вакуленко, О. Савчук; художн. оформ. О. Чекаль. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2017. 728 с.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН І ЗРУШЕНЬ

Краснощок О. М.

здобувач вищої освіти

Державного біотехнологічного університету,

м. Харків, Україна

Міносян А. С.

к.і.н, доцент, професор кафедри ЮНЕСКО

«Філософія людського спілкування»

та соціально-гуманітарних дисциплін

Державного біотехнологічного університету,

м. Харків, Україна

Формування патріотичних ціннісних орієнтацій молоді вимагає комплексного підходу з урахуванням сучасної російсько-української війни. Цей процес передбачає не лише загальну підтримку від держави, а й послідовний розвиток чітко визначеної системи орієнтацій, серед яких - політична відповідальність, культурна ідентифікація, сприйняття демократичних інституційних традицій тощо. У цьому контексті визначення цілей стає надважливим, адже без конкретизації того, якого результату необхідно досягнути, будь-яка інша

стратегія підходу до оформлення поглядів може перетворитися на сукупність хаотичних, несистематичних дій, ефективність яких важко оцінити.

Цілі визначення національно-патріотичних поглядів можуть бути різноплановими. З одного боку, це базове зміцнення національної ідентичності, що передбачає самоусвідомлення власної відповідальності за долю своєї країни і усвідомлення приналежності до певної нації [1, с.114]. З іншого боку, не менш важливе значення мають суто прагматичні завдання, такі, як консолідація суспільства навколо державних та національних інтересів або зміцнення довіри до державних інституцій. У певних випадках спостерігаємо зміну фокусу уваги серед тих верств населення, які піддаються впливу різних інформаційних наративів [2, с. 24].

Не менш суттєвим є зміцнення існуючих переконань, які багато в чому сформовані, в тому числі й через вплив зовнішніх чинників, враховуючи специфіку згадуваної аудиторії.

Внутрішнє середовище держави є неоднорідним і складається з різних соціальних груп, які відрізняються за рівнем освіти, економічним статусом, регіональними особливостями та досвідом взаємодії з державою. Більшість громадян вже мають сформовані погляди, інші залишаються в стадії формування або виявляють ознаки ситуативної лояльності, є й такі, які сприймають альтернативні інтерпретації політичної реальності. Ігнорування цієї різноманітності зазвичай призводить до надмірно спрощених підходів і, як наслідок, до зниження їхньої ефективності.

Окремо слід розглядати зовнішню аудиторію, яка охоплює як представників діаспори, так і іноземних громадян, які не мають безпосереднього досвіду життя в Україні, при цьому акцент зміщується на формування єдиного та цілісного образу держави. Цей образ має бути достатньо переконливим, щоб конкурувати з альтернативними уявленнями, сформованими міжнародними ЗМІ або в ході політичних дискурсів. Тому робота з певними аудиторіями вимагає гнучкого підходу, що враховує як рівень обізнаності, так і наявність отримання інформації з різних джерел.

Історичний досвід різних держав свідчить про два принципово відмінні підходи до формування ціннісних орієнтацій. Перший можна охарактеризувати як мобілізаційний, який притаманний авторитарним і тоталітарним режимам, що прагнуть досягти швидких результатів за допомогою централізованого впливу на суспільство. Цей підхід ґрунтується на суворому контролі інформаційного простору та активному використанні емоційних наративів і тез.

Ключовим елементом цієї моделі є конструювання образу ворога, який може бути зовнішнім або внутрішнім, що впливає на консолідацію і об'єднання суспільства навколо влади.

Концентрація влади відбувається для забезпечення швидкого прийняття рішень та зменшення внутрішньої конкуренції в політичному середовищі. Пропаганда в цьому випадку відіграє значну роль в світі авторитаризму, доповнюючи вплив на існуючі верстви населення і державні інституції, зазвичай маючи нав'язливий та спрощений характер [3, с. 176]. Її ефективність досягається завдяки зловживанню базовими емоціями, такими, як страх, гордість, відчуття загрози або колективний обов'язок. Достатньо часто використовуються елементи історичної пам'яті, державні символи та ідеї про особливе призначення чи виняткову місію. У деяких випадках політичні рішення набувають сакральності, що значно обмежує можливості для критичного аналізу.

Такі практики були типовими для деяких держав ХХ століття і продовжують зберігатися в їхніх сучасних політичних системах, найбільш яскравим прикладом серед яких є російська. [4, с.1051]. Їхня короткострокова ефективність є беззаперечною, оскільки вони дають змогу швидко мобілізувати населення та підвищити готовність до дій в екстремальних умовах, будь-то економічні зрушення або мілітарні виклики.

В таких умовах суспільства демонструють високий рівень лояльності, навіть до рішень, які в інших обставинах могли б викликати значне обурення. Однак ця модель має суттєві обмеження, зокрема щодо якості сформованих цінностей, що часто залишаються поверхневими та залежними від постійного інформаційного тиску. Якщо ж цей тиск слабшає, рівень лояльності може швидко змінюватися. Окрім того, подібна система не сприяє розвитку критичного мислення, що в довгостроковій перспективі значно обмежує здатність суспільства до адаптації. Разом з тим, зберігається залежність від репресивних механізмів, що підтримують уявну стабільність, але водночас підривають довіру до існуючих інституцій.

Альтернативний підхід ґрунтується на принципово інших засадах. Його не можна назвати швидким та ефективним у короткостроковій перспективі, проте з часом він демонструє більшу стійкість. Цей підхід передбачає систематичне впровадження цінностей у повсякденне життя за допомогою інституційних та соціальних механізмів. Держава, виступає не лише носієм ідеології, а й гарантом безпеки, добробуту та можливостей для самореалізації

особистості. Економічна стабільність, ефективні правові інститути та доступ до якісної освіти - все це становить основу довіри з боку суспільства. Відповідно, прийняття ціннісних орієнтацій відбувається не через примус, а через визнання їхньої практичної корисності і достатньої переконаності. Ідеологічна складова такої держави не зникає, а лише змінює форму, інтегруючись через засоби масової інформації, культурні практики, освітні програми та повсякденні соціальні взаємодії [5, с. 1045].

Цей вплив є менш виразним, але значно глибшим, що дозволяє поступово залучати людей у систему цінностей без тривалого тиску, що створює передумови для стабільної ідентичності, яка не потребує постійного зовнішнього підсилення. Історичні приклади підтверджують ефективність такого підходу.

Міграційні процеси ХХ століття довели, що привабливість стабільної та якісної соціально-економічної моделі може самостійно сприяти формуванню лояльності до тієї чи іншої держави. Люди обирали країни, що пропонували кращі умови життя, навіть якщо це вимагало значних особистих зусиль і ризику. У цьому сенсі ідеологія функціонувала як другорядний, але важливий елемент, що доповнював загальну привабливість системи. Приклад цих двох підходів демонструє, що швидкість досягнення результатів не завжди є вирішальним критерієм ефективності. Мобілізаційна модель забезпечує швидкі результати, але вони є нестабільними. Натомість, системний підхід вимагає більше часу, але формує глибші та стабільніші ціннісні орієнтації.

Глобалізація суттєво змінює контекст формування ідеологічної орієнтації. Вільне пересування людей, доступ до різноманітних джерел інформації та можливість порівнювати різні соціальні моделі підвищують вимоги до держав. Наразі громадяни можуть обирати не лише місце проживання, а й систему цінностей, з якою вони себе ідентифікують. За таких обставин примусові чи маніпулятивні стратегії суттєво втрачають ефективність набагато швидше, ніж у попередні історичні періоди.

Отже, формування ціннісних орієнтацій серед молодіжної аудиторії слід розглядати як комплексний процес, що передбачає створення привабливих та стабільних умов життя з урахуванням воєнного часу. Це передбачає поєднання безпекових, економічних, правових та соціальних норм і гарантій, оскільки без належного рівня безпеки неможливо забезпечити стабільність, як і без економічного розвитку неможливо завоювати довіру суспільства. В той же час,

без ефективних, дієвих інституцій неможливо гарантувати справедливість та легітимність існуючих державних процесів.

Не можна не згадати про культурну політику, яка залишається ключовим елементом, що має довгостроковий вплив на ціннісні орієнтації. В такий спосіб формуються уявлення про історію, ідентичність та місце держави у світі. Розвиток національних традицій, підтримка мови та створення сучасного культурного простору сприяють формуванню національної ідентичності, патріотизму. Нарешті, формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені впливає не лише на ставлення до неї іноземців, а й на внутрішню самоідентифікацію громадян, що й підтверджується чисельними соціологічними дослідженнями.

Підсумовуючи, слід відзначити, що ефективне формування національно-патріотичних ціннісних орієнтацій серед молоді можливе лише за допомогою системного підходу, що інтегрує різні сфери державної політики. Пріоритет має надаватися розвитку особистості як центрального елементу держави. Незважаючи на складність і тривалість цього процесу, такий підхід забезпечує довгострокову стабільність і відповідає сучасним реаліям розвитку української держави.

Список використаних джерел:

1. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Російська агресія та українська ідентичність: екзистенційний вимір./ Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму): Збірник наукових праць. Львів: Друкарня ЛНМУ імені Данила Галицького .Випуск VII.2024.с.109-116 URL: <https://repo.btu.kharkiv.ua/server/api/core/bitstreams/03c42838-ae08-486c-b080-a757009fba15/content>
2. Зеленько Г. І. Інституціоналізація демократії в Україні. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 280 с.
3. Міносян А.С., Варипаєв О.М. Посилення авторитаризму в умовах геополітичних змін і зрушень/ Регіональні студії: журнал №43, 2025 с.173-178 DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2025.43.27>
4. Моїсєєва Н.І., Міносян А.С., Варипаєв О.М. Російський експансіонізм vs українська незалежність: історичний досвід і реалії протистояння / Актуальні питання у сучасній науці. Журнал №3 (45) 2026 с.1041-1058 [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3\(45\)-1041-1058](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-3(45)-1041-1058)
5. Варипаєв О.М., Міносян А.С. Ціннісні орієнтації як фактор встановлення світогляду здобувача вищої освіти / « Наукові інновації та передові технології» журнал випуск № 5 (45) 2025 с.1039-1053 [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1039-1052](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052)